

תוכן עניינים

פרק א': תקנות הדיון בבית-הדין הרבני 1

1. תקנה קל"ד לתקנות הדיון מסמיכה את בית-הדין הרבני הגדול, "לפי שיקול-דעתו, להתנות את הגשת הערעור בהפקדת ערבויות מתאימות". פסיקתו של בית-משפט זה הדגישה לא אחת כי הפעלת סמכות זו צריכה להיעשות בסבירות ובמידתיות, ובהתחשב בזכויותיהם של בעלי הדין, ובכלל זה זכות הגישה לערכאות. דרישה לקיום פסק-הדין מושא הערעור כתנאי לשמיעתו איננה מסוג השימושים המקובלים בסמכות האמורה - וטוב שכך הובהר על-ידי היועץ המשפטי לשיפוט הרבני. בהינתן הבהרה זו, ובשים-לב למשמעותן העדכנית של החלטות בית-הדין הרבני הגדול, סברנו כי טענות העותר קיבלו מענה הולם והעתירה באה על סיפוקה 1
2. לא נפל כל פגם בסיווג החלטת בית-הדין הרבני האזורי אשר קבע כי הסכום השנוי במחלוקת אינו בר-איזון - ככזו הטעונה רשות ערעור, וכפועל יוצא מכך גם לא נפל כל פגם בקביעה כי חלף המועד להגשתה. אין מדובר בהחלטה "הגומרת את הדיון באופן שלא יינתן עוד פסק-דין" שאז הערעור עליה הוא בזכות (תקנה קל"ב(1) לתקנות הדיון) 1
3. דין העתירה להידחות על-הסף. העתירה שלפנינו מופנית נגד החלטות בית-הדין הרבני האזורי, וזאת מבלי שהוגשה ביחס אליהן בקשת רשות ערעור לבית-הדין הרבני הגדול בהתאם לתקנה קלב לתקנות הדיון 2
4. בקשה לדון מחדש, אינה יכולה "לטעון מחדש את שיעון הזמן" להגשת ערעור, כאשר הובהר כי ההיגיון העומד בבסיס כלל זה הוא מניעת מצב בו בעלי דין המעוניינים בהארכת מועד להגשת ערעור יגישו בקשות לעיון חוזר בטענות שונות ומשונות, ולאחר שבקשתם תידחה יוכלו להגיש ערעור בזכות על החלטות שהפכו חלוטות, גם אם יהיה זה לאחר כמה שנים ממתן פסק-הדין הסופי בעניינם - החלטה בבקשה לדון מחדש בפסק-דין של בית-הדין הרבני, אינה מחדשת איפוא את מרוץ הזמן לערער עליו בזכות 2
5. אין מקום להפעלת ביקורת שיפוטית על התשלומים שהושתו על המבקש בהליך, משלא מדובר בסנקציות מכוח חוק כפיית ציות. במסגרת ההחלטה מיום 27.06.24 קבע בית-הדין הרבני כי משהמבקש טרם הסדיר את התשלום לרואה החשבון הוא יחוייב בתשלום בסך 500 ש"ח למשיבה וכן בתשלום סכום זהה לאוצר המדינה; זאת, לאחר שבמסגרת ההחלטה מיום 19.05.24 צויין כי בית-הדין פועל לאכיפת חיובים שהיעדר הסדרתם מוביל לעיכוב ההליך, וכי ככל שהמבקש לא יסדיר את התשלום לרואה החשבון ייתכן שהוא יחוייב בהוצאות 3
6. פניה לבית-משפט זה בשבתו כבית-משפט גבוה לצדק, אינה יכולה לבוא חלף מיצוי הליכים בבית-הדין הרבני - העותר לא העלה טעם שמצדיק סטיה מכלל זה 3

7. הליך "סתירת הדין ודיון מחדש" מוסדר בפרק יד לתקנות הדיון. בהתאם לתקנות אלה, הליך כאמור יכול להתקיים הן ביוזמת בית-הדין והן לבקשת בעל הדין. בעוד שביחס לחלופה הראשונה קובעות תקנות הדיון, כי מקום בו חושש בית-הדין שטעה בפסק-דינו עליו לזמן את הצדדים לבירור נוסף (תקנה קכח) הרי כאשר ההליך מתנהל לבקשת בעל הדין - אין חובה לקיים דיון עובר לדחיית הבקשה. כך, תקנה קל לתקנות הדיון שעניינה "הדיון בבקשה" קובעת כי "בית-הדין ידון בבקשה מבלי לשמוע שום צד ויחליט אם יש לדחות את הבקשה או שיש להזמין את הצדדים לדיון בבקשה". מכאן שבית-הדין רשאי לדחות בקשה לסתירת הדין מבלי לקיים בה דיון פרונטלי. אינני סבורה כי יש בהחלטות בית-הדין הרבני הגדול מימים 02.05.23 ו- 20.11.23 מהן עלה כי הוא צפוי לקיים דיון בבקשה לסתירת דין, כדי לחייב אותו לעשות כן, כאשר בסופו-של-דבר הגיע למסקנה כי יש לדחות את הבקשה וכי לצורך כך אין הכרח בקיום דיון 4	
8. בית-משפט זה אינו יושב כערכאת ערעור על החלטות בתי-הדין הרבניים, והתערבותו בהחלטות אלה שמורה למקרים חריגים שבהם ניכרת חריגה מסמכות, סטיה מהוראות החוק המכוונות לבית-הדין הדתי, פגיעה בעקרונות הצדק הטבעי או כאשר נדרש סעד מן הצדק 4	
9. תקנה עט לתקנות הדיון - "הזנחת תביעה" - הפסיקה שדנה בפרשנות החלטות של בתי-הדין הרבניים המורות על "סגירת תיק" המתנהל לפנייהם, גם מכוח תקנה זו, פירשה החלטות אלה בשני אופנים: יש כאלה שפורשו כהחלטות ביניים "המקפאות" את התיק באופן שסמכותו של בית-הדין הרבני נמשכת ויש כאלה שפורשו כהחלטות המורות על מחיקת התביעה או דחייתה, באופן המפקיע את סמכותו של בית-הדין הרבני 5	
10. לבית-הדין הגדול מוקנית סמכות לבחון מחדש את קביעותיו אם עלה בליבו חשש כי נפלה טעות בפסק-דינו, כאמור בפרק י"ד לתקנות הדיון 5	
11. הערכאה הדנה בתיק והחשופה לפרטיו היא המכירה את המשמעות של חשיפת המידע - ההשפעה על ההליך המשפטי שלפניה או השפעות אחרות, ולפיכך היא אשר נדרשת על-פי חוק לאשר את חשיפת הפרטים "אם יראה כי למבקש יש עניין צודק בדבר" 5	
12. אין בעל דין יכול לאמץ את תקנות הדיון אל ליבו לחצאין, להגיש בקשה שהתקנות אינן מאפשרות אותה אך להלין על דחייתה שלא בהתאם לתקנות. משמוגשת בקשה שהתקנות אינן מאפשרות להגיש הרי שהמענה לה בהחלטה ניתן "לפנים משורת הדין" וככזה קשה להצדיק את הדרישה לכובלו אל דרישות ההנמקה שבתקנות 5	
13. ישנם מקרים שעל-אף הפרוצידורה המוגדרת בית-הדין/בית-המשפט יעדיפו בשיקול-הדעת להעדיף את המהות על הפרוצידורה. כך יש לבית-הדין הרבני/בית-המשפט סמכות לפעול משיקולי צדק 6	

14. תקנות פ-פא - מתקנות אלה עולה כי ישנן שתי דרכים שבהן יבואו עדים לבית-הדין: האחת היא זימון שמזמין בית-הדין את העדים, על בסיס החלטתו לשמוע את העדים, וכדרך שמזמינים בעל דין; השניה היא מתן רשות לבעל הדין המעוניין בכך להביא בעצמו את עדיו לבית-הדין, במקרה זה אין בית-הדין צריך להזמין את העדים. ואכן פועל יוצא הוא כי אם לא יתייצבו הללו לא יתאפשר לנקוט נגדם באמצעי כלשהו שהרי לא המרו את ציוויו של בית-הדין ולא נמנעו מלשעות לזימונו אותם, סירוב להעיד למרות בקשת בעל הדין הוא עבירה על מצוות התורה, אך בהיעדר הזמנה של בית-הדין עונשו בידי שמים הוא, "אם לוא יגיד ונשא עונו" ואינו עניין לענישת מי שמוזמן לבית-הדין כעד או כבעל דין ונמנע מהתייצבות. 6	
15. תקנה ל' היא לכאורה תקנה טכנית בלבד המורה למזכירות איך תיעשה הגשת כתב התביעה ואיך ייקבע מועד הגשתו, פעולה זו הייתה ידנית בעת שנתקנו תקנות אלו, וכשבתי-הדין עבדו בתיקים פיזיים כל הפעולות היו ידניות וגם הפרוטוקולים ופסקי-הדין נכתבו ידנית. באותה עת, המסירה הפיזית של התביעה למזכירות היוותה "הגשת תביעה" והמזכירות עשתה את הפעולות הידניות הנזכרות. 7	
16. לעומת תקנות סדר הדין האזרחי, על-פי תקנה כו לתקנות הדיון כל כתב תביעה יכול את "העובדות המשמשות יסוד לתביעה" (תקנה כו(4)). הא ותו לא. לא הוטלה חובה לצרף כבר לכתב התביעה את המסמכים המשמשים יסוד לתביעה. מועדם בוא יבוא בשלב הראיות. 7	
פרק ב': תביעה לגירושין ועילות לגירושין 9	
1. מבוא 9	
2. פסק-דין במשפט גירושין למול פסק-דין שנקרא "מעשה-בית-דין" 10	
3. האם כופים את הבעל לגרש את אשתו שזינתה ותובעת גירושין כאשר גם הוא מסכים עקרונית לכך? 15	
4. האם הצדדים מותרים זה לזו כאשר האישה הודתה כי זנתה? 24	
5. האם ניתן לקיים דיון בתביעת הגירושין של צד ללא נוכחותו של הבעל כלל, עקב שהייתו בחו"ל? 31	
6. כאשר קיימת בעיה בין בני הזוג בעקבות כך שהבעל חזר בתשובה והאישה לא חזרה עמו - עילה לגירושין 32	
7. מעשי כיעור של האישה הביאו את בית-הדין הרבני למסקנה כי האישה עוברת על דת ולכן אישה עוברת על דת מצווה לגרשה ויכול בעלה לתת לה גט בעל-כורחה 35	
8. האם בית-הדין הרבני מוסמך לדון בתביעות שהגיש הבעל כאשר התביעות שהוגשו בבית-הדין הרבני קדמו לתביעה שהוגשה על-ידי האישה בארה"ב? 39	
9. לאור התנהלותם והתנהגותם של הצדדים בסכסוך רב-השנים ששורר ביניהם יש לראות בבני הזוג כמורדים זה על זה, שיש לחייבם להתגרש. 44	
10. תביעת גירושין מחודשת של הבעל 52	

11. בנטישת האישה את הבעל ליחידה נפרדת, יש לראות את הצדדים כמורדים זה בזו ולחייבם בגט בהתאם	62
12. אומנם טענת "מאיס עלי" מתייחסת לטענות אישה כלפי בעל ואולם נכונות הם גם לטענות של בעל כלפי אשתו	72
13. כאשר האישה הרחיקה את בעלה מעליה, ומשכך, פנה הבעל לקיים יחסים מזדמנים עם נשים אחרות - אין מקום לכפות את הבעל במתן גט	83
14. האם ראיות כגון: הוכחת שיחות הפלאפון בין האישה למאהב; דו"ח הביטחון על זמני עזיבת רכב המאהב את היישוב ועדות החבר שפגש את הבעל עם האישה יחד במסעדה ועדותו שהמאהב אמר לו שקיים יחסים עם האישה - מספיקים כדי לקבוע כי האישה זינתה?	86
15. זכותו של אדם כי תביעתו לגירושין תישמע למרות הערמתו קשיים על הדיון ברכוש על-פי חוק ועל הפרדת מגורי הצדדים	97
16. הגורם המרכזי למשבר בחיי הנישואין הוא הבן, שהוא בנו של האיש מנישואיו הראשונים. ברור כי הבן הקטין גרם לכך שלא בכוונה, אלא עצם שהות הבן הקטין בבית המשותף יחד עם האם החורגת גרמה למריבות, לקטטות ואף לאלימות בין הצדדים. הגורם השני להרס הבית הוא בעיית הנחירות של האיש בשעת שינה. דבר זה הפריע מאוד לאישה עד כדי כך שלעיתים האיש נאלץ לעזוב את חדר השינה המשותף, וכן הוביל למתח, מרידות, קללות ואף לאלימות. האיש היה יכול לפנות לטיפולים שמונעים נחירות בעת השינה, שכן הדבר גרם לאישה כעס ורוגז רב, והבעל אף מודה בכך. מכיוון שהבעל לא פנה לטיפול בבעיה שלו (במתכוון או שלא במתכוון), הרי הוא הגורם להרס הבית, ונחשב כמי שמגרשה מדעתו - יש לחייב את האיש בכתובה ותוספת כתובה בסך 260,000 ש"ח	98
17. "מות האהבה" איננה עילת גירושין בעטיה האישה מפסידה את כתובתה	98
18. נראה ברור שהמום הנוכחי של הבעל ובא לעולם רק לאחר הנישואין, הוא בהגדרתו מום שהסכמת בני האדם שקשה לסובלו, וכי על-כן נאלצה האישה לעזוב את הבית, ובצדק	98
19. במקרה המונח לפנינו, הבעל הוא המורד על אשתו ורוצה להתגרש, והוא אינו חפץ בה וגם בקיום יחסי אישות עימה (גם אם הסיבה לכך היא אולי סיבה מוצדקת - התעללות מינית שחוהה האיש בילדותו)	99
20. עצם העובדה שהאישה הרחיקה את האיש מביתם באמצעות המשטרה, ביקשה וקיבלה צווי הרחקה כנגד האיש שנמשכו עד לאחרונה, והגישה את תביעת הגירושין, מעבירה את נטל הראיה שהיא זכאית לכתובה על-אף שהיא לא רצתה באיש וסילקה אותו מחייה, מהאיש הנתבע אל האישה התובעת	99
21. חיוב כתובה אף שהאישה תבעה את הגירושין שעה שאלומותו של הבעל היא שהביאתה לכך - נראה שיש לחייב סך 600,000 ש"ח כסכום כתובתה. הסכום יקוּזז מחלקו של האיש במכירת הדירה	99

22. אולם כיום, עם שינוי המנהג, לא נסתם הגולל על תביעת הכתובה לאחר הגירושין. עם-זאת האישה תצטרך להסביר מדוע לא עשתה כן לפני כן, או לכל הפחות העלתה בפני בית-הדין בהזדמנות הראשונה את האפשרות לתבוע כתובתה.....	99
23. מעיון בתיק בית-הדין הנוכחי עולה כי אומנם האישה הגישה את תביעת הגירושין, אך היה זה לאחר ששנתיים וחצי לפני כן עזב האיש את הבית, גם אם הצדדים חלוקים על הנסיבות שהביאו לכך. פתיחת תביעת הגירושין לאחר פירוד ממושך לא מטילה על האישה את נטל ההוכחה, וחזרנו לדין הרגיל שנטל ההוכחה לפטור מכתובה במקרה של טענות מרידה או מיאוס הוא על המתחייב.....	100
24. זכאות לכתובה באישה ששלחה לאיש זר תמונות ותכתובות לא צנועות - מכיוון שבית-הדין שלח את הצדדים לבדיקת פוליגרף ובו יצאה האישה דוברת אמת ומכיוון שהצדדים נתנו לבית-הדין שיקול-דעת רחב, בית-הדין רואה לנכון לחייב את האיש בסכום של שמונה-עשר אלף ש"ח (18,000), חמישית מסכום הכתובה.....	100
25. במקרה שלפנינו, שהבעל חתם על תצהיר שחלקו בדירה שייך לאישה, ואף חתם על יפוי כוח בלתי-חוזר, הגם שהדבר לא אושר על-ידי ערכאה משפטית, יש לראות את הדירה כמי שניתנה לאישה, אך היא ברת איזון. לאמור - היעדר אישור הערכאה המשפטית אינו מבטל את ההליך הקנייני שבוצע, אך הוא משאיר את הדירה ביחסי בני הזוג, כנכס בר איזון.....	100
26. הוכחנו לעיל שדינה של האישה במקרה שלפנינו כדין האומרת "מאיס עלי", אך גם אם נרצה לומר שהדבר לא יצא מכלל ספק, מאחר וכאמור יש מחלוקת הפוסקים אם הבעל נחשב מוחזק בכתובה והאישה בגדר מוציא ועליה הראיה או להיפך, יכול הבעל לומר קים לי כמו הפוסקים הסוברים שעל האישה להביא ראיה - תביעת האישה לחיוב האיש בדמי הכתובה - נדחית.....	101
27. טענותיו החוזרות ונשנות של הבעל שהאישה אינה החלטית בדעתה, ומושפעת מאחרים, ועל-כן אילו ניתנה לצדדים אפשרות לטיפול וניסיון שלום בית הייתה חוזרת אליו, כמו בעזיבות הקודמות - דינן להידחות. אין ספק שלאחר שלוש וחצי שנים של פירוד והתכתשות הצדדים בבית-הדין ומחוצה לו, דברי האישה הנ"ל מהדיון הם ברורים והחלטיים, וכפי שאף ציין בית-הדין בדיון.....	101
28. בגידה - קבלת עדות האישה האחרת - בנידון דידן, שאין מצויים עדים כשרים בשעה כזו יהיו כשרים לעדות גם עדים שאינם כשרים. בנוסף, אם בעדים שאינם כשרים עסקינן שהם כשרים להעיד במקום שאין רגילים להיות עדים כשרים, ייתכן שגם בעלת הדבר עצמה שאיתה קיים האיש קשר אינטימי יכולה להעיד. נמצא שניתן לקבל את עדות העדה. בית-הדין התרשם, שדברי אמת בפיה של העדה ויש לקבלם, וממילא יש רגלים לטענת האישה. נמצא שהאיש במעשיו גרם לפירוק הבית.....	101

29.	הבעל מעוניין בגירושין והאישה לא מעוניינת בגירושין, אך לא נראה כי היא מעוניינת בו במיוחד, אך מכיוון שהדבר לא הוכח, אין לנו את היכולת לחייבה בגט ואולם אולם להשאיר את המצב כפי שהוא אין זה נכון.....102
פרק ג': מדור ספציפי	103.....
1.	מבוא.....103
2.	לא אחת קורה ובעל מתעשת וחוזר לחיקה של אשתו. מדוע שבית-הדין ינעל אפשרות זו גם בפני האישה, ללא הצדקה הלכתית ומוסרית גם יחד?.....103
3.	האם ניתן ליתן לבעל צו לזכות מדור ספציפי בדירת הצדדים?.....114
פרק ד': כתובה ופיצוי	119.....
1.	מבוא.....119
2.	פירוט השיטות בעניין ערך הזוזים והזקוקים, ברמה העקרונית.....119
3.	האם אישה מפסידה כתובתה כאשר התלוננה במשטרה כנגד בעלה?.....127
4.	כתובה מוגזמת.....140
5.	האם אישה שמסרבת לקיים יחסי אישות - מפסידה כתובתה?.....140
6.	הסכם שנחתם בין הצדדים לפני הנישואין וסעיף 17 לחוק יחסי ממון.....140
7.	האם אישה תפסיד כתובתה מאחר וביצעה ההפלה מתוך כעס וקטטה ולאחר שהבעל סירב לחזור אליה, חרף הפצרותיה.....150
8.	בבוא בית-הדין הרבני לדון בנושא הכתובה עליו לבחון האם בזכויות האישה, לפי חוק יחסי ממון, יש בכדי לכסות את חוב כתובתה, ואם לאו ישלים הבעל את חובו עד סך כתובתה.....164
9.	חיוב כתובה בסכום מופרז (5,555,555 ש"ח) - נחלקו דייני המותב בדעתם; לדעה אחת חיוב הכתובה (בנוסף לאיזון המשאבים) הוא בסך 120,000 ש"ח; לדעה שניה חיוב הכתובה (בנוסף לאיזון המשאבים) הוא בסך 100,000 ש"ח; לדעה שלישית אין לחייב כספים בגין הכתובה - ההכרעה איפוא כפי הדעה האמצעית לחייב בגין הכתובה 100,000 ש"ח (לרוב הדיינים אין לחייב יותר מסכום זה ולרוב הדיינים אין לחייב פחות מסכום זה).....168
10.	כאשר נפסק חיוב גירושין לאישה, היא אינה רשאית לעכב את הגירושין עד לקבלת הכתובה, גם בנסיבות שאין ספק שהיא זכאית לכתובה, ואין מתקבלת הטענה שהיא חוששת שאם יינתן הגט כעת, היא תתקשה לגבות את הכתובה, או טענות אחרות כיוצא"ב. הוא הדין ביחס לתביעות אחרות התלויות ועומדות, כגון תביעת רכוש והסדרי שהות שאין הגירושין קשורים להן, קל וחומר כשהאשה היא זו שהגישה תביעות אלו לבית-המשפט וקיבלה על עצמה את הפסיקה שתינתן בבית-המשפט, אין לה לעכב את הגירושין עד השלמת ההליכים בבית-המשפט או כאמצעי לחץ על הבעל.....169
11.	האישה זכאית לכתובה בסכום של 120,000 ש"ח. ככל שהאישה תקבל סכום גבוה יותר במסגרת איזון המשאבים, אין מקום לחיוב זה. והיה אם יפסק סכום נמוך יותר, ישלם האיש לאישה את ההפרש בלבד.....169

12. אין אנו אומרים בהכרח כי זכאית המשיבה לכתובה, שכן בית-הדין לא דן ולא בירר לעומק את כל הרקע לגירושין ולא בחן אם ישנן טענות ועילות להפסד הכתובה. אין אנו יודעים גם מה הסכום הכתובה בכתובתה של המשיבה, אם כדאי הוא הדיון בעבורו ואם ייתכן כי נוכח קבלת זכויות מזכויותיו של המערער (אף אם הללו התקבלו מכוח הסכם בעל בסיס עקרונית המצויים בחוק יחסי ממון או בחוק האמריקאי ולא על בסיס החוק במישרין) אין המשיבה זכאית לקבלת הכתובה בנוסף לה. אך חובתו להבהיר כי משבטל ההסכם בטלה המחילה, והמשיבה זכאית להחליט אם לתבוע כתובה אם לאו.....170	
13. הבעל חייב לשלם לאישה את רוב סכום הכתובה בסך 80,000 ש"ח, בכפוף למה שתקבל האישה במסגרת איזון המשאבים.....170	
14. תביעת הכתובה מתקבלת רעיונית, אך נדחית מעשית לנוכח חיובו של האיש לשלם לאישה סכום כפול ויותר מסך הכתובה, שלבית-הדין יש ספק האם היא זכאית לסכום זה לפי דין תורה.....170	
15. איש ואשתו שלוו מאחד היא חייבת לפרוע החצי מכתובתה, ואם הבעל או יורשיו פרעו כל החוב, חוזרים ונפרעים ממנה החצי, ואם הבעל קיים והיא טוענת אתה לקחת את המעות אלא שאני נכנסתי עימך בשטר אינה נאמנת אלא במיגו דפרעתך.....170	
16. מסכימים עם האמור בהחלטת בית-דין קמא, שבכגון זה שהמערער חייב בגט, יש מקום לחייבו בכתובה אף קודם מתן הגט, וכמו שכתב הרמ"א בשו"ע אבהע"ז קנד, כא - דחיית ערעור הבעל שחוייב כתובה בסך מיליון ש"ח.....171	
17. בנידון שלפנינו כשהאישה מלכתחילה באה בתביעות ממון וכשטענת האישה לעניין הכפיה לשמש בנידתה באה רק בשלב מאוחר של הסכסוך ובצירוף ממצאי בית-הדין שהאישה אינה דוברת אמת גם בטענות נוספות, הרי שאין מקום לחלוק על קביעת בית-הדין האזורי שהאיש אינו חייב בכתובת האישה.....171	
18. חיוב כתובה כאשר האישה דורשת מגורים בבתים נפרדים - הצדדים נחלקו מי תרם יותר ומי פחות לאי-הצלחת הנישואין הללו. שאלה זו היא שאלה משנית לחלוטין. מי שתרם בעיקר לאי-הצלחת הנישואין היה המצב האובייקטיבי המיוחד - בנסיבות אלו וודאי שיש לפשר בעניין הכתובה (כאשר הבעל מוחזק בדמי הכתובה, והאישה מוחזקת בזכאותה לכתובה ואכמ"ל - נראה לענ"ד שהאישה זכאית באופן עקרוני לסכום שהוא בסביבות מחצית דמי תוספת הכתובה. אולם הסכום הסופי לתשלום ייקבע בהתחשב בהכרעת בית-הדין האמורה להינתן בקרוב במחלוקות הרכושיות שבין הצדדים.....171	
פרק ה': משמורת ילדים/הסדרי שהיה.....173	

1. שני ההורים אשמים באי-חידוש הקשר בין האב לבת, וכל אחד "תרם" את חלקו לכך. זאת אמרנו בלי לשמוע את הבת עצמה. בית-הדין לא סבר שיש תועלת בשמיעת הבת, שהרי ידוע האמור בחוות-דעת מקצועיות, שבטענות של ניכור הורי, לא יועיל לשמוע את קול הילד, ככל והוא מוסת, והדבר אף עלול להקשות על הקשר העתידי, ככל ויש לו סיכוי 173.
 2. במקרה שילד אינו רוצה קשר עם אחד מהוריו, על ההורה שעזמו גר הילד מוטל הנטל לשכנע את בית-המשפט שיש סיבה מוצדקת לסירוב הילד לקשר. אם אין לו הסבר, בית-המשפט יסיק שההורה המועדף תורם, במעשה או במחדל, למצב. אין צורך לקבוע שמדובר בניכור הורי או בחומרתו 173.
 3. אחת התופעות הקיימות מידי פעם בבתי-הדין, שהאב דורש משמורת משותפת - ואיננו מסתפק בהסדרי השהות המקובלים בדרך כלל - למרות שהוא מגלה קושי רב בעמידה בהסדרי השהות המצומצמים שהיו עד כה - לעיתים אנו עדים לכך, שמאחורי דרישה זו עומדת מטרה פיננסית, שמאן דהוא נתן עצה לאב לדרוש כן כדי להפחית את חיובו במזונות ילדיו או במדורם, שהרי לכל הפחות בית-הדין יחייבו מדיני צדקה 174.
 4. בתביעת משמורת מעורבים לא רק בני הזוג כצדדים ישירים לסכסוך, אלא גם ילדיהם. מאחר שהכרעה בשאלה היכן יתקיים הדיון בנוגע למשמורת הילדים היא בעלת השפעה גם על ילדיהם של בני הזוג, חובה על הערכאה הדנה בטבעיות הפורום לבחון בראש ובראשונה את השלכות הכרעתה על הילדים, על טובתם ועל זכויותיהם 174.
 5. מסוגלותו ההורית של האב גבוהה יותר ולכן, יש להעניק לו את המשמורת על הבנות 174.
 6. חילוט ערבות במידה והבן לא ישוב לבית האב 196.
- פרק ו': מזונות ילדים 203**
1. סמכותו של בית-הדין הרבני להידרש למזונות הקטינים - הכלל 203.
 2. סמכותו של בית-הדין הרבני להידרש למזונות הקטינים - החריג 209.
 3. האם בית-הדין הרבני מוסמך לדון בתביעת אב להפחית מדמי מזונות לקטין, עליהם הוסכם במסגרת הסכם גירושין בנימוק של שינוי נסיבות, כאשר בית-הדין הרבני לא קיים דיון מהותי בשאלת דמי המזונות הראויים בטרם אישר את ההסכם? 212.
 4. קבלת תביעת אב להפחתת מזונות ילדים עקב שינוי נסיבות 214.
 5. מה הדין כאשר האב התחייב לגובה מזונות, אך כעת הבן אינו זקוק לכך? 220.
 6. שינוי נסיבות - פטירת האב מתשלום מזונות - אימתי? 225.
- פרק ז': מזונות אישה 233**
1. סמכותו של בית-הדין הרבני להידרש למזונות אישה 233.
 2. האם תחילתו של חיוב מזונות האישה הוא משעת הגשת תביעת המזונות שהוגשה על-ידי האישה או מהמועד שבו הפסיק הנתבע מלשלם את התשלומים השוטפים של אחזקת הבית והמזונות? 237.

3. תביעה לתשלום חוב משכנתא - האם חוב זה הוא בכלל חיובי הבעל לאשתו - מדין מדור או שמא זהו חוב ממוני שאיננו בכלל חיובי האישות ("תנאי כתובה" בלשון המשנה) שבהם מחוייב הבעל?.....	245
פרק ח': אישור הסכם	251
1. האם ניתן לבטל הסכם גירושין מחמת העובדה כי אישור ההסכם נעשה במותב שני דיינים?.....	251
2. האם ניתן לאשר הסכם בענייני רכוש בפני בית-הדין בדיין אחד?.....	252
3. האם בסמכותו של בית-הדין הרבני לדון בבקשת צד שלישי לבטל פסק-דין לאישור הסכם גירושין, אשר לטענתו פוגע בזכויותיו?.....	253
פרק ט': תביעה לשלום-בית	261
1. מבוא.....	261
2. כאשר האישה פנתה לבית-המשפט בתביעה רכושית - זו הוכחה - שגם האישה רוצה גירושין ולא שלום-בית.....	261
3. כאשר לא אפסו הסיכויים לשלום-בית וכן בעל שמקיים יחסי אישות עם אשתו גם לאחר בגידתו, מראה בכך שעדיין אשתו חביבה בעיניו.....	267
4. תביעת שלום-בית לא כנה - מהי?.....	268
פרק י': ענייני ירושה וצוואה	271
1. דחיית בקשה לביטול צו ירושה - שיהוי וחוסר תום-לב.....	271
2. אימתי לא ניתן לאשר שטר צוואה.....	274
3. התליית צו לקיום צוואה עד להכרעתו של בית-המשפט לענייני משפחה.....	285
4. חוק הירושה מונע יכולת הסתלקות כאשר יש עיקול.....	288
פרק י"א: ענייני רכוש	297
1. דחיית תביעת הבעל להצהיר כי הוא בעלים של מחצית דירה הרשומה על-שם האישה שנרכשה על ידה לפני הנישואין.....	297
2. לא די בעצם קיומם של חיי נישואין משותפים ואפילו ממושכים המלווים בגידול ילדים, כדי להקנות זכויות בדירת מגורים הרשומה על-שם בן זוג אחד לבן הזוג השני, אלא על האחרון להראות נסיבות עובדתיות בנוסף לעצם קיום הנישואין מהם ניתן להסיק - מכוח הדין הכללי - הקניית זכויות בדירת המגורים.....	309
3. ערך מוניטין עסקי כלול בכלל נכסי בני הזוג לצורך איזון המשאבים.....	315
4. אומנם חברה מוגדרת כגוף משפטי בפני עצמו, אולם ברור שבעל מניות בחברה הינו "בעל רכוש", ואין ספק כי המקום לדון בבעלות על מניות של בעל או אישה בחברה הינו בערכאה הדנה על כלל העניינים הרכושיים של בני הזוג.....	320
5. תביעת אישה לביטול הסכם טרום-הנישואין שנחתם בין הצדדים - דחייתה.....	321

6. באשר לשאלה הראשונה, שאלת השיתוף הספציפי, התשובה היא שלילית: מאז רכישת הדירה ועד מועד הקרע עברו פחות מתשע שנים, לא מדובר בזמן המוכיח על כוונת שיתוף ספציפי	334
7. במקרה דידן בו האיש השקיע כספי פיצויים שנועדו לצורך קיומו לטווח ארוך כמי שנפגע ביכולת ההשתכרות שלו, והוא בתום-לב השקיע אותם ברכוש משותף מתוך מטרה שרכוש זה ישמש אותו ואת משפחתו, ובתוך תקופה קצרה יחסית התברר שהבית אינו שורד, אפילו היה זה באשמתו הרי ברור שלא לצורך כך נעשתה ההשקעה המשותפת כי אם לצורך המשפחה כשהוא חלק ממנה, ועל-כן יש להחריג את השקעת הפיצויים מהחלוקה השוויונית והדבר הנכון במקרה זה הוא לקבוע שהדירה תחולק בשווה למעט חלק זה מהפיצויים שהושקע בה	334
8. בית-הדין יכול וצריך להכריע בכל מחלוקת בענייני רכוש הצדדים שלא הוכרעה בהסכם, יכול וצריך לאכוף את ההסכם ויכול אף לדון בשאלה אם עניין מסויים אכן צריך להיות מוכרע על-פי ההסכם או שמא פרשנותו הנכונה של ההסכם ונסיבות שונות, לרבות - ואולי בעיקר - נסיבות שנוצרו לאחר כריתת ההסכם, מביאות למסקנה כי אותו עניין לא נכלל בהסכם מלכתחילה, כי ההסכם הסדיר את אותו עניין רק בהינתן מצב עובדתי מסויים ובפועל התקיים מצב אחר וכדומה	334
פרק י"ב: סמכות מקומית	335
פרק י"ג: צו עיכוב יציאה מן הארץ	341
פרק י"ד: צווי הגבלה	343
פרק ט"ו: חוק המתנה	355
פרק ט"ז: היתר נישואין	359
1. השלשת כתובה או התחייבות לכתובתה	359
2. בקשה להיתר נישואין לשאת אישה על אשתו בגין מצבה הרפואי - דחייתה	370
פרק י"ז: קידושין	373
פרק י"ח: הוצאות משפט	377
1. קבלת תביעת אישה להוצאות משפט	377
2. הפקדת ערובה להבטחת הוצאות בערכאת הערעור	382
פרק י"ט: הליכי ערעור	383
1. תקנה קל"ד לתקנות הדיון בבתי-הדין הרבניים בישראל מסמיכה את בית-הדין הרבני הגדול "לפי שיקול-דעתו, להתנות את הגשת הערעור בהפקדת ערבויות מתאימות". פסיקתו של בית-משפט הדגישה לא אחת כי הפעלת סמכות זו צריכה להיעשות בסבירות ובמידתיות, ובהתחשב בזכויותיהם של בעלי הדין, ובכלל זה זכות הגישה לערכאות	383

2. תקנה קל"ב(1) לתקנות הדיון - ערעור בזכות - לא נפל כל פגם בסיווג החלטת בית-הדין הרבני האזורי - אשר קבע כי הסכום השנוי במחלוקת אינו בר איזון - ככזו הטעונה רשות ערעור, וכפועל יוצא מכך גם לא נפל כל פגם בקביעה כי חלף המועד להגשתה. אין מדובר בהחלטה "הגומרת את הדיון באופן שלא יינתן עוד פסק-דין" שאז הערעור עליה הוא בזכות כקבוע בתקנה קל"ב(1) לתקנות הדיון	383.....
3. תקנה קל"ב לתקנות הדיון - סעד חלופי - העתירה דנן מופנית נגד החלטות בית-הדין הרבני האזורי, וזאת מבלי שהוגשה ביחס אליהן בקשת רשות ערעור לבית-הדין הרבני הגדול בהתאם לתקנה קל"ב לתקנות הדיון. בנסיבות אלה, וגם כאשר לא נעלם מעיינו הקושי שהחלטות מעוררות בשים-לב להוראות סעיפים 4(א) ו-5 לחוק, לא ניתן להיעתר לניסיון העותר "לעקוף" את הליכי הערעור הקבועים בדיון לשם השגה על החלטותיו של בית-הדין הרבני האזורי	384.....
4. החלטה הדוחה בקשה לדיון מחדש, הינה לפי טיבה, החלטת ביניים (הדומה למקבילתה האזרחית - "החלטה אחרת"), משום שהיא טפלה לפסק-הדין העיקרי, וממילא, ניתן היה לדון בה בדן יחיד	384.....
5. בית-משפט זה אינו יושב כערכאת ערעור על החלטות בתי-הדין הרבניים, והתערבותו בהן תיעשה במשורה ובמקרים קיצוניים בלבד של חריגה מסמכות, סטיה מהוראות החוק, פגיעה בעקרונות הצדק הטבעי או כשנדרש סעד מן הצדק - המקרה דנן רחוק מלבוא בגדרי מקרים חריגים אלה	384.....
6. הליך "סתירת הדין ודיון מחדש" מוסדר בפרק יד לתקנות הדיון. בהתאם לתקנות אלה, הליך כאמור יכול להתקיים הן ביוזמת בית-הדין והן לבקשת בעל הדין. בעוד שביחס לחלופה הראשונה קובעות תקנות הדיון, כי מקום בו חושש בית-הדין שטעה בפסק-דינו עליו לזמן את הצדדים לבירור נוסף (תקנה קכח); הרי כאשר ההליך מתנהל לבקשת בעל הדין - אין חובה לקיים דיון עובר לדחיית הבקשה. כך, תקנה קל לתקנות הדיון שעניינה "הדיון בבקשה" קובעת כי "בית-הדין ידון בבקשה מבלי לשמוע שום צד ויחליט אם יש לדחות את הבקשה או שיש להזמין את הצדדים לדיון בבקשה". מכאן שבית-הדין רשאי לדחות בקשה לסתירת הדין מבלי לקיים בה דיון פרונטלי	385.....
7. בענייננו מדובר בהחלטה של בית-הדין האזורי להיעתר לבקשת האישה למחוק את תביעתה. החלטות מן הסוג בו עסקינן מצויות תחת סמכותו של בית-הדין, ומסורות לשיקול-דעתו הרחב. בעתירתו לא הציג העותר כל טענה המלמדת על חריגה כלשהיא מסמכות, או על כל פגם אחר שיש בו כדי להצדיק התערבות בשיקול-דעתו של בית-הדין הרבני	385.....
8. הערכאה הדנה בתיק והחשופה לפרטיו היא המכירה את המשמעות של חשיפת המידע - ההשפעה על ההליך המשפטי שלפניה או השפעות אחרות, ולפיכך היא אשר נדרשת על-פי חוק לאשר את חשיפת הפרטים "אם יראה כי למבקש יש ענין צודק בדבר"	386.....

9. מתקנות פ ו- פא לתקנות הדיון עולה כי ישנן שתי דרכים שבהן יבואו עדים לבית-הדין: האחת היא זימון שמזמין בית-הדין את העדים, על בסיס החלטתו לשמוע את העדים, וכדרך שמזמינים בעל דין; השניה היא מתן רשות לבעל הדין המעוניין בכך להביא בעצמו את עדיו לבית-הדין, במקרה זה אין בית-הדין צריך להזמין את העדים..... 386.	10. מה תוקפה, ההלכתי או החוקי, של החלטת בית-דין קמא בעניין חלוקת קצבת הילדים בין ההורים, החלטה שלפי מהותה היא החלטה סופית ולא-זו-בלבד אלא שעניינה הוא פסיקה בדיני ממונות הצריכה להיות על-פי דין תורה "בשלושה", אך ניתנה למרות זאת בדין יחיד?..... 386.
11. מתי נכון להכריע בערעור על יסוד כתבי טענות ללא דיון פרונטלי בהתאם לתקנה קמח לתקנות הדיון?..... 389.	12. תנאי הסמכות הבין-לאומית של בית-הדין בהתאם לסעיף 1ב4 לחשבד"ר..... 392.
13. בקשת רשות ערעור בנושא סמכות, שהוגשה באיחור ואין למבקש רצון כן לברר את התביעה בשום ערכאה אחרת..... 394.	